

Bioforsk Rapport

Bioforsk Report

Vol. 8 Nr. 129 2013

Skjøtselsplan for kystlynghei

Torsøya, Vega kommune, Nordland

Thomas H. Carlsen og Maja S. Kvalvik

Bioforsk Nord Tjøtta

Hovedkontor/Head office
Frederik A. Dahls vei 20
N-1432 Ås
Tel.: (+47) 40 60 41 00
post@bioforsk.no

Bioforsk Nord
Tjøtta
8860 Tjøtta
Tel.: (+47) 40 60 41 00
tjotta@bioforsk.no

Tittel/Title:

Skjøtselsplan for kystlynghei - Torsøya, Vega kommune, Nordland

Forfatter(e)/Author(s):

Thomas H. Carlsen og Maja S. Kvalvik

<i>Dato/Date:</i> 01.11.2013	<i>Tilgjengelighet/Availability:</i> Åpen	<i>Prosjekt nr./Project No.:</i> 420250	<i>Saksnr./Archive No.:</i>
<i>Rapport nr./Report No.:</i> 129/2013	<i>ISBN-nr./ISBN-no:</i> 978-82-17-01149-1	<i>Antall sider/Number of pages:</i> 16	<i>Antall vedlegg/Number of appendices:</i> 4

<i>Oppdragsgiver/Employer:</i> Fylkesmannen i Nordland v/miljøvernavdelinga	<i>Kontaktperson/Contact person:</i> Ingvild Gabrielsen
--	--

<i>Stikkord/Keywords:</i> Torsøya, Vega, kystlynghei, røsslyng, skjøtselsplan, utvalg naturtype	<i>Fagområde/Field of work:</i> Arktisk landbruk og utmark
--	---

<i>Sammendrag:</i> Denne skjøtselsplanen presenterer skjøtsel av kystlynghei på Torsøya på oppdrag fra beitebruker og Fylkesmannen i Nordland. Skjøtselsplanen baserer seg på kartlegging av vegetasjon knyttet til kystlyngheiene. Planen anbefaler tiltak for restaurering og skjøtsel av kystlyngheiene på Torsøya i form av sauebeite, rydding, samt sviing på avgrensede områder.

<i>Fylke/County:</i>	Nordland
<i>Kommune/Municipality:</i>	Vega
<i>Sted/Lokalitet:</i>	Torsøya

Godkjent / Approved

Prosjektleder / Project leader

Håkon Sund, avdelingsleder

Maja S. Kvalvik, forsker

Forord

Denne rapporten beskriver skjøtelsplan i samsvar med Faggrunnlag for kystlynghei (Direktoratet for naturforvaltning 2012). Arbeidet er utført på oppdrag fra beitebruker Ingeborg Grindhaug og Fylkesmannen i Nordland.

Skjøtelsplanen gir faglig funderte anbefalinger for restaurering og skjøtsel av kystlynghei på Torsøya i Vega kommune. Generell del (A) er hentet ut fra faggrunnlag for kystlynghei, som angir en mal og retningslinjer for kystlyngheier i Norge generelt, og er således ikke forfattet av undertegnede. Verdisettingen er definert etter DN Håndbok 13 (Direktoratet for naturforvaltning 2007), og faktaark for kystlynghei utformet av John Bjarne Jordal (Jordal 2012). På Torsøya finnes områder der lyngsviing er anbefalt, og disse arealer er beskrevet i skjøtelsplanen og skal ses sammen med retningslinjer for sviing som er vedlagt.

Takk til beitebruker og Fylkesmannen i Nordland for godt samarbeid og for verdifull informasjon

Tjøtta, 01.11.2013

Thomas H. Carlsen
Bioforsk Nord Tjøtta

Innhold

Innhold.....	3
A. Generell del - kystlynghei	4
Ulike utforminger av kystlynghei.....	4
Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle kystlyngheier	5
B. Spesiell del: Risøya	8
Søkbare egenskaper.....	8
Områdebeskrivelse.....	9
Skjøtselsplan	12
Kilder	15
Vedlegg	16
VEDLEGG 1 - Ortofoto / kart	
VEDLEGG 2 - Bilder	
VEDLEGG 3 - Artsliste	
VEDLEGG 4 - Sviing som skjøtselsmetode, inkl. retningslinjer for sviing	

A. Generell del - kystlynghei

Kystlynghei er en flere tusen år gammel naturtype som er dominert av røsslyng. Den ble skapt i de ytterste, oseaniske strøkene langs Norges kyst der klimaet er så mildt at småfe kan gå ute hele året eller det meste av året. Om sommeren beitet også storfe i lyngheia og lyng ble slått til vinterfôr. For å skape godt beitegrunnlag ble lyngheiene brent slik at det oppsto en mosaikk av gras- og urtevegetasjon (på nysvidde arealer) og lyngvegetasjon. Røsslyng er en eviggrønn dvergbusk som beites hele året, men er viktigst som fôrplante om seinhøsten og vinteren. Grasvegetasjonen er først og fremst vår- og sommerbeite, men særlig starr kan også spille en viktig rolle vinterstid. Selv om det er mange trekk i driftsmåten som er relativt ensartet, varierer både bruken og utformingen av kystlyngheia fra sør til nord og fra øst til vest.

Kystlyngheiene har spilt en viktig rolle i ressursutnyttelsen langs kysten og utgjorde tidligere ca. 2 % av landarealet i Norge. De strakk seg fra Lofoten til Kristiansand (eller muligens Grimstad). Også på noen få øyer i ytre Oslofjorden finnes det noe lynghei, bl.a. på Hvaler i Østfold. Lyngheidriften har gått sterkt tilbake i løpet av 1900-tallet. Når driften reduseres eller opphører, gror lyngheiene igjen. Også skogplanting, gjødsling, oppdyrking, nedbygging og nitrogennedfall utgjør trusler mot gjenværende arealer, og kystlynghei er nå en sterkt truet naturtype (Artsdatabanken 2011). Tradisjonell drift med helårsbeiting og lyngsviing er en forutsetning for opprettholdelse av kystlynghei.

Kystlyngheiene er egentlig ikke bare en naturtype, men en landskapstype som utgjøres av åpne arealer med en blanding av heivegetasjon, myr, havstrand, eng og knauser. Det norske kystlyngheilandskapet utgjør en del av et større lyngheilandskap som finnes langs atlantehavskysten helt ned til Portugal. Også i resten av det europeiske kystlyngheiområdet er lyngheia på sterk tilbakegang. Norge har verdens nordligst kystlyngheier og dermed et spesielt forvaltningsansvar for dem. Brann, beite og økologisk variasjon (fuktighet, pH) gir til sammen et stort mangfold av økologiske nisjer i lyngheisystemet, som igjen gir rom for en rekke arter og økotypers spesielt tilpasset bestemte deler av lyngheisyklusen. Selv om lynghei generelt regnes som et relativt sett artsfattig økosystem, er det totale biologiske mangfoldet knyttet til hele lyngheisyklusen betydelig. Som i de fleste andre semi-naturlige økosystemer øker også artsmangfoldet med kalkinnholdet i jorda (pH), spesielt de skjøtselsavhengige artene.

Ulike utforminger av kystlynghei

Kunnskapen om variasjonen i kystlyngheivegetasjonen er under utvikling. Det nyeste systemet for beskrivelse av variasjonen i norsk natur, Naturtyper i Norge (NiN), deler på grunnlag av vannmetning og kalkinnhold inn kystlynghei i seks grunntyper: kalkkysthei, intermedier kysthei og kalkfattig kysthei (dvs. tørrheier) samt kalkfuktkysthei, intermedier fuktkysthei og kalkfattig kystfukthei (dvs. fuktheier). (www.naturtyper.artsdatabanken.no)

I tillegg til røsslyng er bl.a. blåbær, tyttebær, krekling, smyle, kornstarr, tepperot og skrubbær vanlige arter i norske kystlyngheier. Fukthei skiller seg fra tørrhei ved et framtrædende innslag av fuktkrevende arter og myrarter som klokkelyng, blokkebær, rome og bjønnskjegg. Nybrent kystlynghei med lyng i pionerfasen inneholder en del urter og gras, mens gammel lynghei (30-50 år) ofte er meget artsfattig og har et velutviklet mosedekke.

I det følgende gis det en kort beskrivelse av karakteristiske trekk for kystlynghei i sør, vest og nord. For å ivareta det biologiske mangfoldet er det viktig å ivareta lyngheier som representerer variasjonen langs hele kysten i tillegg til variasjonen i fuktighet og kalkinnhold.

Det meste av kystlyngheiene i sør er relativt tørr kystlynghei, fukthei er sjeldnere. I de sørlige heiene forekommer klokkesøte langs kysten fra Lindesnes til Stavanger. I sørhellende lyngheier på litt

næringsrik grunn kan man finne en del andre urter som blodstorkenebb, fagerperikum, kystmaure og firtann. På Lista og Jæren finnes det fortsatt en meget spesiell lyngheitype: lynghei som er et suksesjonstrinn mellom marehalmdyne og skog. De domineres av røsslyng, krekling, krypvier, marehalm og sandstarr.

Kystlyngheiene i vest dvs. fra Rogaland til Møre og Romsdal, har størst utstrekning i vest-øst-retning og for hundre år siden gikk lyngheia her langt inn i fjordene. I dag dominerer imidlertid lyngheia først og fremst de ytterste øyene og de ytre fjordstrøkene. Her finnes arter med høye krav til fuktighet og lang vekstsesong. Klokkelyng, som vokser i fuktigere områder enn røsslyng, er vanlig her, og purpurlyng (NT på Rødlista 2010), som er frostømfintlig, finnes i en smal stripe ytterst på kysten til Sunnmøre. En rekke arter med vestlig utbredelse i Norge har lyngheia her som sitt viktigste habitat, for eksempel vestlandsvikke, lyngøyentrøst, fagerperikum, heiblåfjær og kystmyrklegg. Artsmangfoldet synker fra vest mot øst på grunn av at de klart vestlige artene faller ut.

I nord dvs. fra Trøndelag til Nordland, dominerer fukthei på grunn av mye nedbør og lav temperatur. Torvdybden kan være flere desimeter og overgangen mot myr er glidende. Krekling blir et stadig vanligere innslag nordover og kan bli mer dominerende enn røsslyngen. Siden den har lavere beiteverdi kan det skape problemer i områder med vinterbeiting. Slåttestarr og torvull er også vanlig. Fra Sunnmøre og nordover minker innslaget av vestlige arter, mens innslaget av nordlige arter og fjellararter øker, som for eksempel dvergbjørk, rypebær og molte. Tørrhei kan forekomme i sørhellinger og på arealer med skrint jordsmonn. Her øker andelen av urter og gras som tepperot, engkvein og rødsvingel, og melbær er et karakteristisk innslag. Den norske kysten domineres av fattige bergarter, men nordover finnes det innslag av kalkrike bergarter som gir rik hei med innslag av kalkkrevende arter som flekkmure, blåstarr, reinrose, vill-lin, fjellfrøstjerne og orkideer. Også på skjellsand kan det utvikles slik rik hei.

Generelle råd ved skjøtsel og restaurering av verdifulle kystlyngheier

Skjøtsel

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom lynghei og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Helårsbeite med gammelnorsk sau sees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre sauseraser fra tidlig vår til sein høst, og tidvis vinterbeiting kombinert med tilleggsføring når forholdene tilsier det. Storfe som kviger, sinkyr (kyr i tørrperioden), ammekyr med kalv samt kastrater kan beite i kystlynghei om sommeren når det inngår strandeng eller andre arealer med gras- og halvgras i tilstrekkelig omfang i beiteområdet som helhet.

Lyngsviing er avgjørende både for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, og for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag. Det er derfor viktig å planlegge lyngsviingen for flere år framover slik at man til enhver tid har den mosaikk av grasarealer og lyngarealer av forskjellig alder som er ønskelig. Det er best både for sauene og vegetasjonen om avsviingsområdene ikke er for store. Med store avsviingsområder minker det biologiske mangfoldet og sauene får vanskeligere for å finne godt fôr i tilstrekkelige mengder til enhver tid. For lammenes tilvekst er det spesielt viktig at det finnes lett tilgjengelige grasarealer fra våren og utover sommeren. Lyngsviingsarbeidet blir imidlertid mer arbeidskrevende når avsviingsarealene er små så det gjelder å finne en passe balanse.

I denne sammenheng er det viktig å kunne vurdere og bestemme hvor lang tid det skal gå mellom hver gang man svir av samme område, dvs. hvilken rotasjonsperiode lyngheivegetasjonen skal ha. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel ("moden"), dvs. vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy, brenner man på nytt. Hvor lang tid det tar varierer med

klima, lokale vokseforhold og beitetrykk, men man regner med 8-20 år. Siden utviklingen av røsslyngen kan variere så mye, er det viktig at man lager individuelle skjøtselsplaner som tar hensyn både til røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing.

Selve avsviingsarbeidet må også planlegges nøye med hensyn til hvor ilden skal starte og avsluttes. Myr- og vannkanter kan være naturlige avslutningslinjer, men det hender at man må lage branngater (5-6 m) for å sikre en god avslutning. Ved planleggingen av avsviingen må man også ta hensyn til fugl, kulturminner, landskapsestetikk og eventuelle erosjonsproblemer. Man må sørge for å ha brannslukkingsutstyr tilgjengelig og man må varsle brannvesenet på forhånd. Naboer bør også varsles. Det er viktig å være mange nok for å sikre at man kan styre brannen. Brenning må bare gjennomføres under gunstige værforhold og når det er tørt eller fuktig jord, dvs. i perioden fra sein høst til tidlig vår. Hvis man ikke selv har erfaring med lyngsviing, bør man skaffe profesjonell hjelp, i hvert fall første gangen.

Restaurering

I gammel lynghei, dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. Noe bjørk, rogn og ulike vierarter bør imidlertid settes igjen fordi det kan være viktig "tilskuddsfôr" for sauene. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå fortere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodde.

Beiting og dyrevelferd

Ved vurdering av områder med kystlynghei med omsyn til egnethet og kvalitet som beite, må forhold som vegetasjon, mengde og kvalitet av beiteplanter, tilgang på vann, mulighet for å søke ly/skygge m.m. vurderes. Tilgjengelighet med tanke på tilsyn skal også vurderes. Det stilles krav om at det er tilstrekkelig beitegrøde til at dyrenes behov for energi, protein og mineral dekkes både med hensyn til vedlikeholdsfôr og tilvekst, og at antall dyr i ulike deler av beitesesongen tilpasses beitegrunnet.

Gammelnorsk sau (ofte kalt villsau) er en hardfør, lett sau som er tilpasset utegangerdrift i store deler av året, eller hele året der og når det er vilkår for det. Krav til beitekvalitet er gjeldende ved hold av gammelnorsk sau og utegangerdrift. Driften skal være tuftet på et opplegg som sikrer god dyrevelferd. Driftsformen helårs utegangerdrift krever godkjenning fra Mattilsynet, og det forutsetter driftsopplegg og tilsyn som tar høyde for situasjoner med behov for tilleggsfôring og ly/enkelt dyrerom.

Ved kombinasjon av område med milde vintrer, tilstrekkelig areal og velkjøttet beite med kystlynghei greier gimrer og voksne sauer av gammelnorsk sau seg vanligvis tilfredsstillende gjennom vinteren. Om nødvendig må tilslipp av vær ordnes slik at lamming om våren ikke starter før beitegraset er kommet i vekst slik at sauene finner næringsrikt fôr til produksjon av melk. Kommer det tungt snøfall som blir liggende, og som gjør det vanskelig for sauene å få tak i tilstrekkelig fôr, må en straks sette inn tiltak med tilleggsfôring og om nødvendig hente dyrene i hus og/eller innhegning med ly for nødvendig oppfølging. Vinterbeite til utegangersau må ha tilstrekkelig med lynghei av god kvalitet. Unge skudd av røsslyng er viktigste vinterbeiteplanta, men tilgang på starr, gras som de finner innimellom m.m. er betydningsfullt for det samlede næringsopptaket om vinteren. Innholdet av protein i fôret er gjerne noe knapt. Gammelnorsk sau kan i noen grad tære litt på kroppsreserver gjennom vinteren, uten at dette er kritisk. Dyrene må da ha fått bygd opp kroppsreserver gjennom sommer, høst og førjulsvinter.

Tilveksten på lam og sauer av gammelnorsk sau ved helårs utegangerdrift i kystlynghei på Vestlandet og Sør-Trøndelag er undersøkt i et forskningsprosjekt. Tilveksten på lammene var høyere i flere av de

undersøkte lokalitetene i Trøndelag enn i Hordaland og Sogn og Fjordane. Det kan være flere grunner til dette, bl.a. har god tilgang på grasområder stor betydning for lammenes tilvekst, men også berggrunn og jordsmonn er faktorer som spiller inn. I noen av lokalitetene på Vestlandet ble det gjort undersøkelser der en så på tilveksten både hos lam og sauer i mer oppdelte perioder. Disse registreringene viste at det var liten tilvekst på lam fra sist i august til først i oktober, men at tilveksten på gimrer og sauer var tilfredsstillende og at disse bedret holdet utover høsten.

I Vestland fylkene Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal er situasjonen at en god del av villsaualammene fra kystlynghei ikke har nådd tilfredsstillende slaktevekt, kjøttsetting og fettinnhold ved tidspunktet for høstslaktning. Disse lammene som ikke er slaktemodne må overvintres på en måte som sikrer tilstrekkelig fôrtilgang og god dyrevelferd. Små sauelam må ikke gå sammen med vær slik at de kan bli paret, da drektighet krever svært mye og setter individet tilbake i utvikling, og kan være i strid med kravet om godt dyrehold. Produksjonsmessig er det heller ikke noen god løsning at utegangersau lammer årsgamle, da en lett kan komme inn i en vond sirkel med seinere lamming og dermed små lam om høsten.

Vanlig norsk kvit sau og andre norske langhalet raser med regional utvikling og tilpassing (steigar, cheviot, ryggja), spælsau og eventuelt andre saueraser kan også beite i kystlynghei lenge utover høsten der det er vilkår for det, og i deler av vinteren når det blir kombinert med innefôring som sikrer dyra tilstrekkelig med energi og protein. Driftsmåten som kombinerer utegangerdrift og innefôring er lite brukt i dag sammenlignet med tidligere, men er fortsatt i bruk m.a. i området ved Lindesnes i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og enkelte steder videre nordover langs kysten.

Beiting med de langhala sauerasene eller spælsau i kystlynghei gjennom sommeren vil ofte gi mindre tilvekst på lamma enn annet utmarks- eller fjellbeite. Mengdeinnslaget av gras og urter er viktig, det gjelder å få en god start på tilveksten hos lamma fra våren av, og at tilveksten ikke stagnerer og blir for lav når en kommer utover sommeren og seinsommeren. Ved større innslag av strandeng i tilknytting til kystlynghei, kan beitet være tilfredsstillende som sommerbeite både til tyngre saueraser og stedvis til storfe (sinky, kviger, kastrater, ammekyr). Naturtypen strandeng er det generelt mer av på deler av Trøndelagskysten og særlig i Nordland (Helgelandskysten) enn hva som er tilfelle på Vestlandet.

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se:

Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker som finnes på Miljødirektoratets hjemmesider:

<http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/Annet/Skjotselsboka/>

Annen aktuell litteratur

Haaland, S. 2002. Fem tusen år med flammer; det europeiske lyngheilandskapet. Vigmostad & Bjørke.
Kaland, P.E. & Vandvik, V. 1998. Kystlynghei. S. 50-60 i: Framstad, E. & Lid, I.B. (red.) Jordbrukets kulturlandskap, Universitetsforlaget, Oslo.

Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.

Nilsen, L.S. (red.) 2009. Naturen. Populærvitenskapelig tidsskrift. 2009-2: 66-128. Spesialnummer om kystlynghei i Norge.

B. Spesiell del: Torsøya

Søkbare egenskaper

Navn på lokaliteten Torsøya		Kommune Vega		Områdenr. 181510232			
ID i Naturbase		*Registrert i felt av: Thomas H. Carlsen og Maja S. Kvalvik		Dato: 18.06.2012			
Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder (skriftlige og muntlige)				Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:			
Hovednaturtype: D07, Kystlynghei - 90 % Tilleggsnaturtyper: G05, Strandeng og strandsump - 4 %			Utforminger: Kalkfattig kysthei (D0707) - 85 % Intermediær kysthei (D0709) - 5 % Strandeng og strandsump, hevdet med beite (G0503) - 4 %				
Verdi (A, B, C): A		Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.) Bilder					
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11) -							
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper:	
< 20 m	x	God		Slått			Tørr lynghei (H1) Gras- og urterik lynghei (H2) Fattig fastmattemyr (K3) Undervanns-, strandeng- og strandsumpvegetasjon, (U) Elvesnelle-starr-sump, (O3)
20 - 50 m		Svak	x	Beite	x		
50-100 m		Ingen		Pløying			
> 100 m		Gjengrodd		Gjødsling			
		Dårlig		Lauving			

Områdebeskrivelse

Innledning

Torsøya ble befart og kartlagt av Thomas H. Carlsen og Maja S. Kvalvik 18. juni 2012 i forbindelse med vegetasjonstype- og viltkartlegging av Vega verdensarvområde. Ved befaring ble naturtyper og vegetasjonstyper kartlagt. Det ble ikke foretatt noe supplerende kartlegging i 2013. Sammen med beitebruker og grunneier Ingebjørg Grindhaug ble det fokusert på drift, behov og kapasitet samt tilstandsvurdering i forhold til utarbeidelse av skjøtselsplan. Behov og kapasitet for lyngbrenning ble også vurdert. Torsøya har gårdsnummer 3 og er delt inn i 22 bruksnummer med omtrent like mange ulike eiere. Det er utfordrende å lage en felles plan for et område med mange ulike grunneiere. Denne beskrivelsen erstatter tidligere beskrivelse av lokaliteten.

Beliggenhet og naturgrunnlag

Torsøya er ei stor, relativt flat øy på rundt 850 dekar, som ligger rett nord for Igerøya og øst for Vegsteinen på hovedøya Vega. Berggrunnen er fattig og består av glimmergneis, glimmerskifer, metasandstein, amfibolitt.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper

Hele lokaliteten avgrenses som kystlynghei (D07) der den tørre utformingen kalkfattig kysthei (D0707) dekker rundt 85 prosent av arealet. Den kalkfattige kystheia består hovedsakelig av vegetasjonstypen tørr lynghei (H1) med utformingene røsslyng-slåttestarr-torvullutforming (H1c) og røsslyng-heigråmose-lavutforming (H1e). Som følge av øyas flate utforming og flere fuktige partier utelukkes det ikke at en større del av det som her er definert som tørr lynghei egentlig er fukthei (H3). Resterende kystlyngheiareal (fem prosent) er noe mer kalkrik og artsrik representert med intermedial kysthei (D0709) og vegetasjonstypen tørr gras- og urterik lynghei (H2). I tillegg til kystlynghei finnes også kystmyrpartier (A08) av vegetasjonstypen fattig fastmattemyr (K3) som dekker omtrent tre prosent og strandeng og strandsump-parti (G05) med dekningsgrad rundt fire prosent. De gjenværende tre prosent består av vegetasjonstypen elvesnelle-starrsump (flaskestarrutforming) (O3b).

Artsmangfold

Den klart dominerende arten på Torsøya er røsslyng. I motsetning til de øvrige kalkrike, artsrike og gjerne gjengrodde lyngheier i verdensarvområdet, der røsslyng så godt som er fraværende, framstår Torsøya som artsfattig, lite gjengrodd med en god og jevn røsslyngutbredelse. Spesielt er den østlige delen, samt «Klubben» i nordvest rik på røsslyng. Røsslyngens tilstand er generelt noe gammel, og vurderes å være i både moden fase (15 - 25 år) og degenererende fase (25 - 50 år). Det finnes også partier med yngre røsslyng som sannsynligvis skyldes gjenvekst etter beitinga av sau. Øvrige arter i de tørre delene av lyngheia er slåttestarr, molte, skrubbær og heigråmose, samt noe krekling og einer i enkelte partier. I fuktigere heipartier finnes bjønnskjegg, kvitlyng, torvull, skrubbær, slåttestarr og molte.

Sentralt på Torsøya finnes flere søkk og forsenkninger i landskapet som har ført til myrdannelser og noe vannvegetasjon, henholdsvis av vegetasjonstypene fattig fastmattemyr (K3) og elvesnelle-starrsump (O3b). Her finnes arter som bl.a. bukkeblad, dystarr, flaskestarr, myrklegg, myrhatt og myrfiol.

I et lite strandengkompleks i den vestlige delen av Torsøya vokser trivielle strandengarter som rødsvingel, strandkryp, strandkjempe, gåsemure, fjørestarr og fjørekoll. Denne strandenga er godt nedbeita.

I den nordlige delen av øya, i et noe skyggefullt område skapt av forsenkninger, kiler og klyper i landskapet, vokser flere bregner og urter som man kan assosiere med skogtyper. Eksempler på arter vi fant her er gaukesyre, skogstjerne, sauettelg, fugletelg, hengeving, sisselrot, fjellburkne og skjørlok.

Skogen er forøvrig helt fraværende her. Det ble registrert enkeltindivider av bjørk, rogn, vier og en og annen forvillet sitkagran, men krattskogen har ikke fått fotfeste på Torsøya slik tilfellet er på naboøyene og på hovedøya Vega.

Generelt består Torsøya av fattige bergarter, men enkelte steder ble det funnet kalkindikerende arter både i lyngheia og i myrer som for eksempel engstarr, loppestarr, særbustarr, blåkoll, fjellfrøstjerne og rødsildre.

Torsøya er også definert som et viktig viltområde med bakgrunn i fugleobservasjoner gjort i 2012 (Carlsen og Aakerøy 2012). Det ble gjort flere observasjoner som indikerer eller dokumenterer hekking av arter som er knyttet til både åpen kystlynghei og våtmarkskompleks som småspove, heilo, rødstilk, krikkand, siland, stokkand og heippielerke. Smålom har tidligere hekket på øya noe navnet «Lomstjønna» sør på øya indikerer. Havørn benytter også Torsøya som leveområde, spesielt i den nordlige delen av øya ble det funnet flere «rovfugltuer» skapt av havørn.

Bruk, tilstand og påvirkning

Torsøya har en lang beitehistorie og har alltid vært skjøttet som et fellesbeite for sau. Dagens beitebruker vet at øya har vært beitet siden 1950-tallet, men mener beitehistorikken er eldre enn dette. Siden 1950-tallet har det ikke vært opphør i beiting, men regimet har endret seg noe. Fram til ca. 1995 beitet det kvitsau på øya og kun på sommerhalvåret. På det meste kunne det være opptil 60 dyr (søyer med lam). Fra 1995 og fram til i dag har øya vært benyttet som helårsbeite for gammel norsk sau (GNS). På vinteren holder ca. 20 individer til på øya, mens tilsvarende tall på sommeren er rundt 30-35 (søyer med lam). I motsetning til kvitsauen går utegangeren (GNS) også over til naboøya i sørvest, Rakvaldsøya og beiter der av og til i løpet av året. Dette fører til at beitearealet totalt sett øker fra 850 dekar (Torsøya) til drøye 1 000 dekar (Torsøya + Rakvaldsøya), noe som er med på å forklare at beitetrykket virker litt lavt på Torsøya. Beitebruker mener likevel at dyrene i liten grad benytter seg av muligheten til å vasse over til Rakvaldsøya. Rakvaldsøya er ikke tatt med i avgrensinga for kystlyngheilokaliteten.

Lyngheia har sannsynligvis ikke vært svidd tidligere. Dette er et tiltak som anbefales for å sikre verdiene på denne røsslyngrike øya, spesielt med tanke på at røsslyngen i all hovedsak er nokså gammel med en blanding av moden fase (15 - 25 år) og degenererende fase (25 - 50 år). Tidligere ble det derimot stukket ut torv på øya. Torvuttaket opphørte i løpet av 1960-tallet, men spor i myrene kan fremdeles sees.

Fremmede arter

Noen få eksemplarer av sitkagran ble funnet på øya. Sitkagran er oppført på den norske svartelista (Gederaas et al. 2012).

Kulturminner

Det er ingen registrerte kulturminner på øya.

Skjøtsel og hensyn

Det anbefales å fortsette helårsbeiting med gammelnorsk sau på Torsøya, men beitepresset kan økes noe. Røsslyngheia er helt avhengig av skjøtsel for å opprettholde sin verdi. Røsslyngplanten taper imidlertid beiteverdi når den blir gammel og forvedet og det anbefales derfor at den fornyes regelmessig gjennom sviing, normalt når den har nådd en alder på 20-25 år. I tillegg fjernes andre uønskede arter som krekling og einer ved sviing, arter som kan bli et problem ved feil skjøtsel eller fravær av skjøtsel. Det er god tilgang på vann i lokaliteten.

Del av helhetlig landskap

Torsøya er en del av Vegaøyen verdensarvområde som fikk sin status i 2004 på grunnlag av det unike kulturlandskapet. Store deler av verdensarvområdet er nå tatt i bruk igjen som utmarksbeite og verdiene i ulike skjøtselsavhengige naturtyper sikres.

Verdibegrunnelse

Kystlyngheia er artsfattig, men den høye andelen av røsslyng i lyngheia gjør Torsøya unik i Vega verdensarvområde. Øya har svært begrenset utbredelse av problemarter som einer, krekling, bjørk, rogn og vierarter, noe som gir en gjengroingsgrad tilnærmet lik null. Med unntak av noen få individer av sitkagran er øya fri for fremmede arter. På Torsøya har det vært helårsbeite av gammelnorsk sau i lang tid (siden ca. 1995), noe som er sjeldent i nordnorsk sammenheng. Før helårsbeite med gammel norsk sau startet har øya vært beitet kontinuerlig i sommerhalvåret med kvitsau i flere generasjoner og i alle fall fra rundt 1950. Det ble ikke påvist rødlistearter ved befarings i 2012, men lokaliteten er stor (ca. 850 daa), så det kan ikke utelukkes at det finnes arter som har blitt oversett. Øya har også et rikt fugleliv og er tidligere registrert som et viktig viltområde. Ved å få i gang sviing på deler av Torsøya vil verdiene i kystlyngheia sikres både med tanke på biologi og med tanke på vinterfôr for sauene. Torsøya er derfor vurdert til verdi A, svært viktig.

Skjøtselsplan

DATO skjøtselsplan: 01.11.2013

UTFORMET AV: Thomas H. Carlsen

FIRMA: Bioforsk Nord, Tjøtta

UTM : 33W 0365197 7288429

Gnr/bnr.: 3/1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,14,16,17,18,19,21,23,25,27,28,30

AREAL (nåværende): 853 daa

AREAL etter evt.restaurering: -

Del av verneområde? Nei, men del av Vegaøyan verdensarvområde

Mål

Hovedmål for lokaliteten:

- Bevare kystlyngheiene i god hevd gjennom fortsatt beite med gammelnorsk sau.
- Holde landskapet åpent.

Konkrete delmål:

- Opprettholde andelen og fornye (sviing) røsslyng i kystlyngheia.
- Forhindre gjengroing med lauv- og bartrær.
- Fremmede arter som representerer høy risiko for stedegent biologisk mangfold skal være fraværende.
- Arealet av kystlynghei skal være på dagens nivå.
- Unngå inngrep i form av dreneringer eller utfyllinger.

Ev. spesifikke mål for delområde(r): -

- Anbefalt lyngsviing i området er avgrenset på kart i figur 3. Denne skal ses sammen med «Sviing som skjøtselsmetode, inkl. retningslinjer for sviing» i vedlegg 4.

Tilstandsmål arter:

- Bevare røsslyng i god hevd. Røsslyngbestanden bør bestå av forskjellige unge aldersstadier, hovedsakelig i pionerfase (0-6 år) og i byggefase (6-15 år). Dette oppnås gjennom sviflater som rulleres (se anbefalte sviområder i figur 3 og retningslinjer for sviing i Vedlegg 4).
- Problemarten einer skal være så godt som fraværende.

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:

- Lokaliteten er så godt som fri for problemarter og fremmede arter. Det anbefales likevel å fjerne individene av sitkagran som finnes på øya (føre-var-prinsippet). Evt. problemarter vil bli kraftig redusert ved lyngsviing.

Aktuelle tiltak

	Prioritering (år)	Ant daa og kostnad
<p>Generelle tiltak:</p> <p>Helårsbeite med gammelnorsk sau. Lokaliteten er stor og beitetrykket noe for lavt for dagens vegetasjonsgrunnlag (gode slaktevekter, men noe for lavt beitetrykk). Det er vanskelig å foreslå en konkret økning i beitetrykket, spesielt med tanke på at det vil bli endringer i beitegrunnlaget hvis man starter med brenning av lynghei. Grunneier er positiv til dette tiltaket. Grunnet gammel røsslyng (med lav beiteverdi) i lokaliteten er det viktig med tilsyn vinterstid og evt. vurdering av tilleggsforing, spesielt med tanke på et evt. økt beitetrykk. Vurdering av beitetrykket (tilgang på ung røsslyng og tråkkskader) må vurderes jevnlig.</p> <p>I områder med svært mye gammel røsslyng (store gamle røsslyngstammer mer eller mindre uten blad) kan sviflatene økes noe for å forhindre at beitetrykket blir for stort på små sviflater i etterkant av sviing, da det vil komme opp mye ung røsslyng. Det er avgjørende å følge nøye med beitetrykket etter sviing, for å unngå at sauen beiter for mye slik at de unge røsslyngskuddene ikke rekker å etablere seg.</p> <p>I øvrig henvis til del A. i skjøtelsesplanen.</p>	Årlig	850 daa Kostnader: Arbeidstid. Transport og tilsyn av dyr.
<p>Aktuelle restaureringstiltak, utover de generelle:</p> <p>Sviing. For å forbedre røsslyngtilstanden og dermed beitegrunnlaget vinterstid, er sviing anbefalt i begrensede områder markert på kart i figur 3. Se «Sviing som skjøtelsesmetode, inkl. retningslinjer for sviing» i vedlegg 4.</p>	Fra 2014 og fremover ved behov	395 daa Kostnader: Arbeidstid ved sviing.

Aktuelle årlige skjøtselstiltak, utover de generelle: Nei		
---	--	--

Utstyrskrav: Utstyr i forbindelse med sanking og transport. Sviutstyr (gassbrenner, evt. brannvifter).

Oppfølging

Skjøtelsesplanen skal evalueres innen: 5-7 år. Dersom det oppstår spesielle behov (ikke tilfredsstillende resultat i dyreholdet, endringer i skjøtsel eller lignende) bør rullering framskyndes.

Behov for registrering av spesifikke artsgrupper: -

Torsøya er en del av Vegaøyan verdensarv og har søkt og mottatt midler fra tilskuddsordninger knyttet denne

Ansvar

Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtelsesplanen:

Grunneier og beitebruker Ingebjørg Grindahaug har ansvar for tiltak på Torsøya.

Fylkesmannen i Nordland v/miljøvernveddelinga har ansvaret for oppfølging og veiledning i tråd med handlingsplan for kystlynghei.

Kilder

Carlsen, T. H. & Aakerøy, P. A. (2012). Viltkartlegging i Vegaøyen verdensarvområde 2012. Bioforsk rapport vol 7, nr. 187.

Carlsen, T. H., Kvalvik, M. S. & Bär, A. (2012). Vegetasjonskartlegging i Vegaøyen verdensarvområde 2012. Vega kommune, Nordland. Bioforsk rapport vol. 8, nr. 59.

Direktoratet for naturforvaltning. (2007). Kartlegging av naturtyper - Verdisetting av biologisk mangfold. DN-håndbok 13 2.utgave 2006 (oppdatert 2007).

Direktoratet for naturforvaltning. (2012). Faggrunnlag for kystlynghei. DN-rapport.

Fremstad, E. (1997). Vegetasjonstyper i Norge. - *NINA temahefte* 12: 279.

Gederaas, L., Moen, T. L., Skjelseth, S. & Larsen, L.-K. r. (2012). Fremmede arter i Norge - med norsk svarteliste 2012. Artsdatabanken, Trondheim.

Jordal, J. B. (2012). Kystlynghei - verdisseting. (Faktaark for Kystlynghei utformet av John Bjarne Jordal, 15.02.2012).

Kvamme, M., Kaland, P. E. & Nordenhaug, A. (2009). «Gi oss i dag vårt daglige brød», bruk og produkter fra kystlyngheiene. *Naturen*, 2 (133): 76-85.

Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L. & Kvamme, M. (1999). *Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker*: Landbruksforlaget.

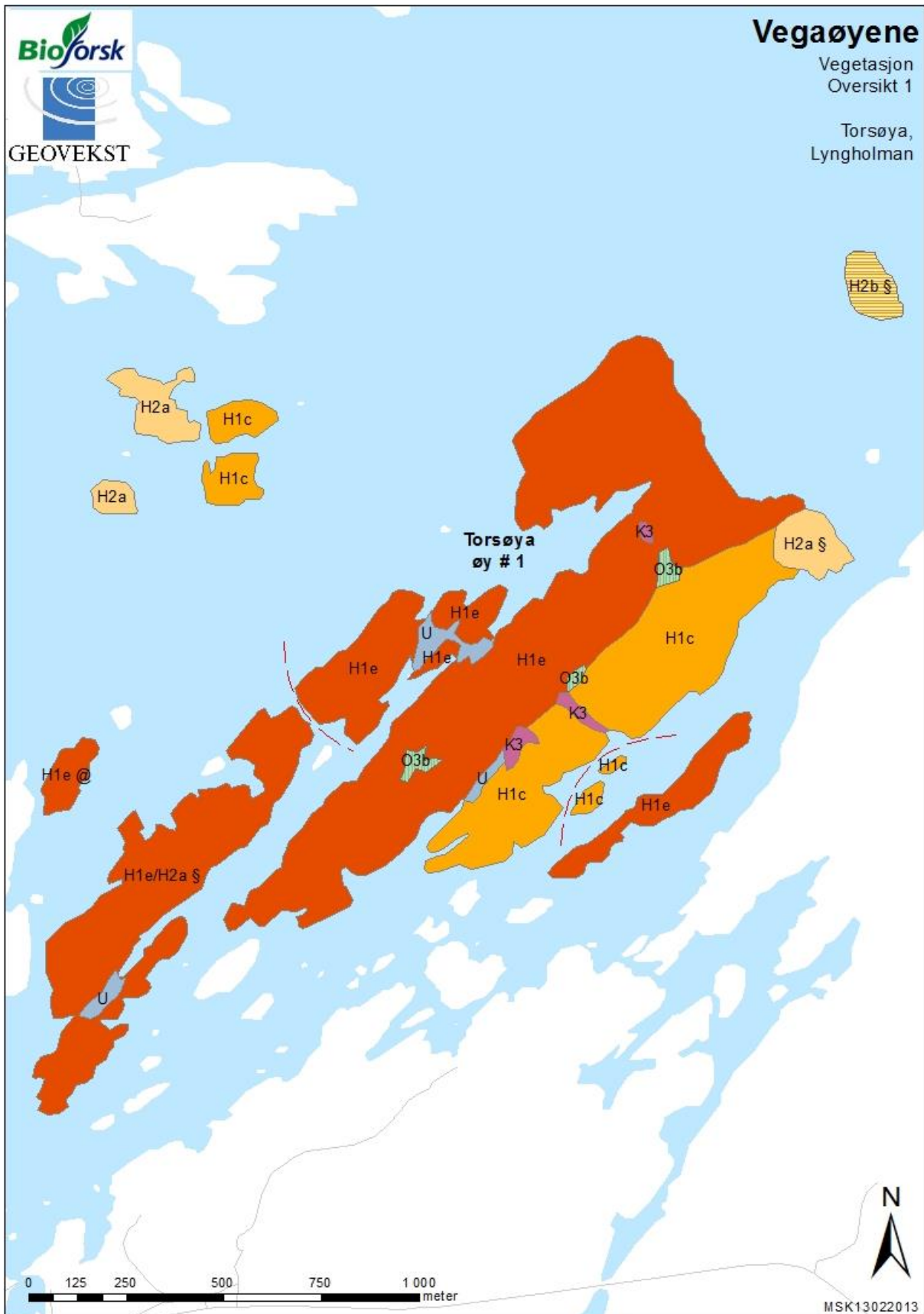
Vedlegg

Nr	Emne
1	Ortofoto/kart
2	Bilder
3	Artsliste
4	Sviing som skjøtselsmetode, inkl. retningslinjer for sviing

VEDLEGG 1 - Ortofoto / kart

Figur 1. Oversikt over avgrensingen av naturtypen kystlynghei i naturbase for Torsøya.

Figur 2. Ortofoto viser fordelinga av ulike vegetasjonstyper på Torsøya (fra Carlsen et al 2012)

Figur 3. Ortofoto viser områder som anbefales å svis på Torsøya. I skraverte felt er røsslyngen gammel, sviing er velegnet på grunn av terrengformasjonene, og vegetasjonsdekket er tett. I disse områder vil det derfor være mulig at få fyr på vegetasjonen. Resultatet vil gi et bedre beitegrunnlag. Kartet må sees i sammenheng med retningslinjer for sviing (vedlegg 4).

VEDLEGG 2 - Bilder

Bilde 1: Fin forekomst av røsslyng på den østlige delen av Torsøya. Her er det en god blanding av både ung og gammel røsslyng. Einer vises godt på dette bildet men er generelt så godt som fraværende på øya.

Bilde 2: Hele øya er dominert av røsslyng. I de tørreste partiene dominerer også heigråmose

Bilde 3: Lynghei og flekker med naturbeitemark ved «Klubben» i den nordvestlige delen av Torsøya

Bilde 4: Sentrale deler av Torsøya består av en mosaikk av tørr og fuktig lynghei, myrpartier og starrsumper.

Bilde 5: Et relativt stort våtmarkskompleks med myr, starrsump og åpent vann med noe vannvegetasjon finnes på sørsiden av Torsøya. Dette er et viktig område for flere fuglearter som ulike gressender, lommer og vadere.

Bilde 6: Strandengkompleks som markerer overgangen til det vestligste området på Torsøya.

Bilde 7: Lyngheia på Torsøya er helt åpen, uten tegn til gjengroing av busker og kratt. En av de fineste lyngheiene i Vega, og på Helgeland forøvrig.

Bilde 8: Lite myrparti i spesielt røsslyngrikt område på østsiden av Torsøya. Legg merke til lauvskogen og gjengroinga på nabøya. Torsøya hadde også vært slik uten det kontinuerlige beiterregimet.

VEDLEGG 3 - Artsliste for Torsøya

Norske navn	Vitenskapelige navn
Beitestarr	<i>Carex serotina</i>
Bekkeblom	<i>Caltha palustris</i>
Bjønnskjegg	<i>Trichophorum cespitosum</i>
Bjønnekam	<i>Blechnum spicant</i>
Blokkebær	<i>Vaccinium uliginosum</i>
Blåbær	<i>vaccinium myrtillus</i>
Blåkoll	<i>Prunella vulgaris</i>
Bukkeblad	<i>Menyanthaceae trifoliata</i>
Dunbjørk	<i>Betula pubescens</i>
Duskull	<i>Eriophorum angustifolium ssp. angustifolium</i>
Einer	<i>Juniperus communis</i>
Elvesnelle	<i>Equisetum fluviatile</i>
Engfrytle	<i>Luzula multiflora ssp multiflora</i>
Engsoleie	<i>Ranunculus acris ssp. acris</i>
Engstarr	<i>Carex hostiana</i>
Engsyre	<i>Rumex acetosa</i>
Finnskjegg	<i>Nardus stricta</i>
Fjellburkne	<i>Athyrium distentifolium</i>
Fjellfrøstjerne	<i>Thalictrum alpinum</i>
Fjellmarikåpe	<i>Alchemilla alpina</i>
Fjørekoll	<i>Armeria maritima</i>
Fjørestarr	<i>Carex salina</i>
Flaskestarr	<i>Carex rostrata</i>
Flekkmarihand	<i>Dactylorhiza maculata</i>
Frynsestarr	<i>Carex paupercula</i>
Fugletelg	<i>Gymnocarpium dryopteris</i>
Fuglevikke	<i>Viccia cracca</i>
Gaukesyre	<i>Oxalis acetosella</i>
Gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>
Gåsemure	<i>Potentilla anserina</i>
Harerug	<i>Bostorta vivipara</i>
Hengeving	<i>Phegopteris connectilis</i>
Hårfrytle	<i>Luzula pilosa</i>
Kornstarr	<i>Carex panicea</i>
Krekling	<i>Empetraceae nigrum</i>
Kvitlyng	<i>Andromeda polifolia</i>
Loppestarr	<i>Carex pulicaris</i>
Løvetann sp.	<i>Taraxacum cf. coll.</i>
Molte	<i>Rubus chamaemorus</i>
Myk kråkefot	<i>Lycopodium clavatum</i>
Myrfiol	<i>Viola palustris</i>
Myrhatt	<i>Potentilla palustris</i>
Myrklegg	<i>Pedicularis palustris</i>

Norske navn	Vitenskapelige navn
Myrmaure	<i>Galium palustre</i>
Nyresoleie	<i>Ranunculus auricomus</i>
Rogn	<i>Sorbus aria</i>
Rome	<i>Narthecium ossifragum</i>
Rundsoldogg	<i>Droseraseae rotundifolia</i>
Rypebær	<i>Arctostaphylos alpinus</i>
Rødsildre	<i>Saxifraga oppositifolia</i>
Rødsvingel	<i>Festuca rubra</i>
Røsslyng	<i>Calluna vulgaris</i>
Sauetelg	<i>Dryopteris expansa</i>
Sitkagran	<i>Picea sitchensis</i>
Skjorbuksurt	<i>Capsella officinalis</i>
Skjörlok	<i>Cystopteris fragilis</i>
Skogstjerne	<i>Trientalis europaea</i>
Skrubbær	<i>Cornaceae suecica</i>
Slirestarr	<i>Carex vaginata</i>
Slåttestarr	<i>Carex nigra ssp. nigra</i>
Strandkjempe	<i>Plantago lanceolata</i>
Strandkryp	<i>Glaux maritima</i>
Særbustarr	<i>Carex dioica</i>
Tepperot	<i>Potentilla erecta</i>
Tettegras	<i>Pinguicula villosa</i>
Torvull	<i>Eriophorum vaginatum</i>
Trådsiv	<i>Juncus filiformis</i>
Trådstarr	<i>Carex lasiocarpa</i>
Tyttbær	<i>Vaccinium vitis-idaea</i>
Vier sp.	<i>Salix sp.</i>

VEDLEGG 4 - Sviing som skjøtselsmetode, inkl. retningslinjer for sviing

Lyngsviing som skjøtselsmetode - en kort introduksjon

Målet med lyngsviing er å forbedre beitet i lyngheier og sikre det biologiske mangfoldet. Røsslyngplanten taper beiteverdi når den blir gammel og forvedet og den bør derfor fornyes regelmessig gjennom sviing, normalt når den har nådd en alder på 15-25 år. I løpet av levetiden gjennomgår røsslyngen 4 faser, fra pionerfasen (0-6 år), byggefasen (6-15 år), moden fase (15-25 år) til degenererende fase (25 -50 år). I moden fase blir vedproduksjonen større enn bladproduksjonen. Det er nå sviing må til for å brenne bort den gamle forvedede røsslyngen og samtidig stimulere både nyspiring fra røttene og frøspiring fra frø lagret i jordsmonnet (Kvamme et al. 2009).

På Helgelandskysten og i Nord-Norge generelt vil røsslyngen vokse langsommere grunnet lave sommertemperaturer (Direktoratet for naturforvaltning 2012). Sammenlignet med Vestlandet er det derfor ikke behov for å brenne like ofte. Beitetrykk vil også påvirke og gi variasjoner i røsslyngens livssyklus. For svakt beitetrykk i en røsslynghei vil kunne gjøre at lyngen vokser hurtig, og gammel røsslyng vil tape beiteverdi. For sterkt beitetrykk vil kunne gjøre at røsslyngen blir utkonkurrert av gras, halvgras og urter.

Røsslyng er en brukbar beiteplante og det er de friske årsskudda, både langskudd og kortskudd, som hovedsakelig blir beitet. God beitetilgang i sommerhalvåret er viktig for at dyra skal ha god kondisjon når vinteren kommer. Sviing av gammel røsslyng vil ved siden av å gi et bedre vinterbeite, bedre sommerbeitet ved at urter og gras vil utgjøre en større del av plantebestanden de første årene etter sviing. Både sviing og rydding er gode tiltak for bedring av beitekvaliteten sommerstid, i stedet for grøfting og planering i verdifulle lyngheiområder.

Det er viktig at lyngheiene beites etter sviing slik at trær og andre uønskede planter ikke etablerer seg i sviflatene. Det viktigste beitedyret i lyngheiene er utegangersauen som spiser av røsslyngen om vinteren. Helårs utegangersau foretrekker gras og urter om sommeren, mens om vinteren er det viktig med tilstrekkelige arealer med røsslynghei. En vedlikeholdt lyngheimosaiikk gir den høyest mulige biodiversiteten hos kystlyngheiene og det beste beitet for helårs utegangersau. Brannflatene må ha begrenset størrelse for at en skal oppnå denne mosaikken. Dette er også viktig da store brannflater vil ta livet av mus, insekter og andre dyreslag som ikke klarer å flykte ut av brannfeltet eller ned under bakken. Med en småskala mosaikk vil også innvandringen av planter og dyr gå hurtigere til de nysvidde, mer næringsrike, feltene.

På Helgeland blir ikke røsslyngplantene like store sammenlignet med på Vestlandet, og andelen brennbar ved i de gamle plantene er ikke like høy. Det kan derfor oppleves som om det er vanskelig å få fyr på lyngheiene i nord. I gras- og urterike heiområdene er det også en mindre andel røsslyng, og et sammenhengende brennbart vegetasjonsdekke er derfor mer sjeldent. Det er avgjørende at lyngbuskene over jorda er tørre nok for å få fyr, og at jordoverflaten er tørr nok for at mosedekket skal brenne. Det er derfor bra hvis man utfører sviing etter noen vindfulle dager. I gamle dager sa man at det skulle ha blåst nordavind i minst tre dager før lyngsviing (Norderhaug et al. 1999). Sviingen foretas best i vintermånedene februar og mars, men er det mye snø kan det utsettes til begynnelsen av april. Vær oppmerksom på hekkende fugl og gjeldende regler for åpen brenning (se Retningslinjer for sviing lenger ned). Det er også mulig å svi sein høst. For å ha kontroll over brannen er det viktig at det er tørt i jordbunnen, eller at den er våt, slik at ikke jorda får for høy temperatur og ilden sprer seg ukontrollert. Frossen eller våt jordbunn vil også hindre at humusen med frøbanken vil brenne opp.

På selve dagen for sviing er det fint hvis vinden er jevn og stabil og av passe styrke. Svak vind vil gjøre at lyngen brenner dårlig, og svak vind skifter lett retning. Vinden bør heller ikke være for sterk. Da

flytter brannfronten seg så hurtig at brannen blir ufullstendig, en kan og lett miste kontroll på brannen. Tradisjonelt sa man at passe vind var laber bris. For å få slukket brannen må man før sviing planlegge å svi mot en naturlig avslutning i terrenget, for eksempel toppen av en haug, bart berg, myrområde eller sjø. Hvis ikke dette er mulig, bør man svi av små branngater i kantene og i sluttet før en svir av det store feltet.

Terrenget bestemmer hvor mange personer som trengs ved sviingen. En åpen mark uten naturlige grenser for brannen krever flere personer for å kontrollere flammene sammenlignet med avsviing av et nes ut mot sjøen der det kan holde med en eller to personer.

Retningslinjer for sviing

(redigert etter SNO-retningslinjer, gjeldende fra 2011)

Det formelle

- Det er kommunen som er myndighet vedr. åpen brenning. Åpen brenning er bare tillatt dersom kommunen har åpnet opp for dette gjennom «forskrift om åpen brenning og brenning av avfall i småovner». Sjekk om kommunen har åpnet opp for dette. I motsatt fall må det søkes dispensasjon for forbudet.
- Stedlig politi skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning.
- Brannvesenet skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning.
- Naboer og grunneiere skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning.

Planlegging

- Antatt svisyklus ligger på omtrent 15 år. Men hvor ofte en bør svi samme delflate avhenger av røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Sjekk røsslyngtilstanden: gammel og grov røsslyng bør brennes, men regenereringa etter brann kan ta noen år og det er viktig å følge med på dette slik at ikke all røsslyng i området brennes før ny kommer tilbake. Vær oppmerksom på at planteproduksjonen er lav det første året etter sviing. Det er også viktig å huske på at der målsetningen er å bevare kystlynghei bør en i utgangspunktet ikke svi samme flate oftere en hvert tiende år. For hyppig lyngsviing fører til utvasking av plantenæringsstoffene.
- Planlegg godt hvor det skal brennes (se ortofoto figur 4 med anbefalte sviområder) - en mosaikkstruktur mellom brente og ubrente flater er å foretrekke. Sviing i lynghei bør skje i mosaikk med flater på maks 10-15 dekar for å få best mulig variasjon.
- Svi ikke to nabosviflater etter hverandre. Det anbefales å vente 3-5 år før en svir nabosviflaten. Vindstyrken og -retning vil imidlertid avgjøre hvor det er best å svi (vanligvis brenner man med vinden). Det viktigste er å få svidd! Dette betyr at man kan være noe fleksibel med den endelige avgjørelsen av hvilken sviflate som skal svis av, avhengig av tilgjengelighet av eventuelle naturlige avslutninger for flammene.

- Ha en plan for hvordan brannen skal slukkes. Finnes det naturlige avslutningslinjer (som stier, myrkanter, bart berg eller tjern) eller må det brennes branngater? Ei branngate bør ha en bredde på 5-6 meter. Branngater skapes ved å svi av flater samme år som sviinga eller året før. Svi branngatene i svak vind og om mulig mot vindretningen, slik at vegetasjonen brenner langsomt med relativt høy varme.
- Utstyr som trengs til sviing: gassbrenner/blåslampe for å få fyr, og brannslukkere. Brannslukkerne består av en metallplate montert på et langt skaft. Det anbefales å bruke de langskaftede skogbrannvisperne som brannvesenet bruker. Kontakt brannvesenet for lån eller kjøp av disse. Et godt alternativ er aluminiumspader på lange skaft. Flammene slukkes med brannvifte/aluminiumspade gjennom å «slå» på flammene slik at de kveles.
- Brenn alltid mens jorda er fuktig eller det er tele i jorda (seint høst til tidlig vår fram til senest 15. april). Senere må man søke spesielt om tillatelse (Fylkesmannen).
- Det bør vises særlig aktsomhet ved sviing på tynt jordsmonn av hensyn til fare for erosjon og skader på fjell.
- Busker av vanlige treslag på over en meter skal kappes og fjernes før eller etter sviing i områder som er viktig for beiting, biologisk mangfold eller friluftsliv.
- Ta hensyn til fugl. Brenning skal skje før hekketiden.
- Ta hensyn til fornminner og kulturminner. For å bevare kulturminner skal det ikke brennes helt inntil disse. Dette skjer for eksempel ved at det finryddes en sone på bakken på 1-3 meter rundt kulturminner før brenning.

Under brenning

- Bruk arbeidsklær av bomull eller ull, kraftige støvler, lue og arbeidshansker. Kunstfiber smelter lett.
- Begynn tidlig for å utnytte dagslyset! Det kan ta lang tid å få slukket brannen og en bør sette av hele dagen.
- Brenn bare under gunstige værforhold; laber bris er passe vindstyrke.
- Vanligvis brenner man med vinden. Vurderingen av hvilken retning flammene skal gå avhenger også av sviflatens topografi, fuktighet og branngater/naturlige grenser. Det kan være enklere å få lyngheia til å brenne i oppoverbakke. Men vær oppmerksom på at flammene sprer seg mye raskere oppover en bakke enn nedover. Flammene sprer seg også betydelig raskere med vinden enn mot vinden. Det er viktig å ha arealet under full kontroll, f. eks. at det er omringet av snø eller har naturlige eller skapte grenser/branngater. Ved usikkerhet er det bedre å tenne på øverst i terrenget og/eller brenne mot vinden. Det vanligste er likevel å la brannen følge vindretningen.
- Ha godt mannskap og slukkeutstyr (brannvifter, spader med lang skaft, snøskuffer etc.).

- Bruk gassbrenneren/blåselampen til å tenne på flere steder ved siden av hverandre slik at det hurtig danner seg en brannfront. Dette vil gi en mer fullstendig brenning, da den intense varmen fra brannfronten gjør at vegetasjonen tørker noe før den tar fyr.
- Da brannen er startet og brannfronten er skapt slukker man den brannfronten som brenner i feil retning, og følger etter på begge sider for å forhindre at brannfronten får utvikle seg mot sidene.
- Avgrensede sviflater (se figur 4) kan inneholde en del myrpartier og annet som ikke kan/må svis. Det viktigste er å fornye røsslyng og holde ned gjengroingsarter. Punktvisi der det trengs. Dette gjelder spesielt i kuperte områder med fuktigere søkk mellom lyngtuene.
- Slukk omtrent to timer før det blir mørkt, og bruk tiden på å kontrollere at alt er under kontroll. Det er lettere å se røyk i dagslys.
- Ved slukking; vær bak flammene og slukk brannen fra kilden ved å «slå» på flammekilden slik at ilden kveles. Slukk brannen på bakketoppen. Da mister flammene noe av kraften og er lettere å slukke.
- Tar det fyr i maurtuer vær oppmerksom på at disse kan ulme i dagevis hvis man ikke svir av all vegetasjon/material som kan brenne.

Etter brenning

- Gå aldri fra et område hvor det fortsatt kommer røyk. Forsikre deg om at brannen er godt slukket. Brann i humusen vises ved at det kommer opp litt røyk fra bakken. Disse «underjordiske» brannene kan spres ukontrollert hvis man ikke forsikrer seg om å slukke ved å trampe på bakken.
- Ha nok beredskap ved behov for etterslukking.
- Få inn på kart hvilke områder som er brent og når de er brent.
- Stedlig politi skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet.
- Brannvesenet skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet.
- Naboer og grunneiere skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet.
- Kappe døde busker og kvister. Døde busker som står igjen etter sviing kan ellers forårsake jurbetennelse som en følge av stikk- og rispskader hos dyr som går på beite i disse områdene. Eventuelle busker og trær som ikke allerede er blitt fjernet før sviing anbefales også fjernet.
- Få inn på kart hvilke områder som er brent og når de er brent!
- Svidde felt bør sjekkes for uønsket oppslag av fremmede og problematiske arter og trær 2-4 år etter sviing, og eventuelle oppslag ryddes. Hvis oppslag av trær ikke blir nedbeitet kan en oppjustering av beitetrykket hjelpe.

Spesielle hensyn for Torsøya

Siden området ikke har blitt svidd før/i nyere tid må man samle erfaring i de første årene om:

- Hvordan sviing fungerer, f.eks. der det er skrint kan det være vanskelig å sette fyr på vegetasjonen og om flammene kan gå videre uten å slukne med en gang.
- Hvor fort regenererer røsslyng og annen vegetasjon etter brannen.
- Hvor ofte man bør svi samme delflate. Dette er avhengig av røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Antatt syklus ligger mellom hvert 15. og 20. år.
- Etter første vellykket forsøk er det mulig å svi også to mindre delområder samme året når værforholdene er gunstige.
- Ikke svi av for mye pr. brannflate! 10-15 daa pr flate er nok for å skape nødvendig variasjon. Figur 3 viser hvilke områder som kan egne seg godt til lyngbrenning. Innenfor disse fem delområdene er det meningen å skape variasjon ved å svi av små brannflater slik at det dannes en mosaikk av ulike aldersstadier for røsslyng.